

До 2019 р. — 1500 інсультних лікарень: такою є мета європейського проекту «Ініціатива Angels», до якого нині приєдналася і Україна

10–11 листопада 2016 р. в Національній медичній академії післядипломної освіти (НМАПО) імені П.Л. Шупика відбулася VI Науково-практична конференція з міжнародною участю «Академія інсульту», в роботі якої взяли участь спеціалісти з України, Молдови, Білорусі, Казахстану, Узбекистану, Чехії, США, Німеччини, Австрії та Італії. Організаторами заходу виступили Громадська організація «Українська асоціація боротьби з інсультом», НМАПО імені П.Л. Шупика, Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) України, правління Науково-практичного товариства неврологів, психіатрів та наркологів України, Українська асоціація нейрохірургів, Асоціація сімейних лікарів України, «Ініціатива Angels».

«Академія інсульту» — науково-практичний форум, який є одним із головних заходів у рамках освітньо-профілактичної програми «Стоп інсульт» і проводиться в Україні до Всесвітнього дня боротьби з інсультом — 29 жовтня.

Робота конференції вже традиційно розпочалася зі спільного пленарного засідання Європейської організації інсульту (European Stroke Organisation — ESO) та Української асоціації боротьби з інсультом, у рамках якого пройшла церемонія відкриття проекту ESO «Ініціатива Angels» в Україні.

У своїй вступній промові професор **Микола Поліщук**, член-кореспондент Національної академії медичних наук (НАМН) України, президент Української асоціації боротьби з інсультом, зокрема, зауважив: «Вже не один рік ми проводимо «Академію інсульту». І нині вже відчуваємо, що нас почили, що зміни є, але результатів щодо лікування інсультів, поки замало: Україна і досі посідає одне з перших місць у Європі за показниками захворюваності на гострі пору-

шення мозкового кровообігу та смертності внаслідок інсульту. Це зумовлено багатьма факторами. По-перше, треба визнати, що наші громадяни, на жаль, не є великими апологетами здорового способу життя. По-друге, ми не маємо на сьогодні об'єктивної картини, яка б давала уявлення про те, як надається допомога хворим з інсультами в регіонах. Отже, думаю, проект, що впроваджує нині ESO, сприятиме покращенню ситуації. Сподіваюсь, що по закінченню форуму буде прийнято резолюцію, в якій, у тому числі, ми ініціюємо звернення до МОЗ України затвердити документи, які сприятимуть відкриттю інсультних відділень та їх адекватного функціонування в нашій країні».

Професор **Раїса Моїсеєнко**, проректор з науково-педагогічної та лікувальної роботи НМАПО імені П.Л. Шупика, зауважила, що на сьогодні в Україні в ланцюжку медичної допомоги хворим на інсульт від профілактики до реабілітації з'явилася нова спеціальність — лікар-реабілітолог, ерготерапевт.

Професор **Тамара Міщенко**, головний позаштатний спеціаліст МОЗ України за спеціальністю «Неврологія», представила змістовну доповідь щодо надання медичної допомоги хворим на інсульт в Україні.

Професор **Василь Нетяженко**, головний позаштатний спеціаліст МОЗ України за спеціальністю «Терапія», член-кореспондент НАМН України, окреслив у своїй доповіді шляхи та перспективи надання ургентної медичної допомоги при серцево-судинних захворюваннях в Україні. Перш за все, він висловив глибоку повагу лікарям-неврологам, особливо тим, хто працює в інсультних центрах, бо саме їм доводиться опікуватися дуже важкими пацієнтами, які інколи навіть сказати нічого не можуть. Аналізуючи статистичні дані щодо захворюваності на цереброваскулярні та серцево-судинні захворювання, професор вказав на необхідність покращення системи епідеміологічного моніторингу, адже цей аспект дуже важливий при прийнятті управлінських рішень щодо раціо-

нального розподілу ресурсів у системі охорони здоров'я країни. «Коли ми кажемо, що інфарктів у нас 40 тис., треба розуміти, що насправді їх 250 тис., тому що багато пацієнтів помирають ще на догоспітальному етапі. На моє глибоке переконання, дуже багато залежить від обласних спеціалістів. Якщо обласний спеціаліст працює добре, то і зі статистикою все нормально», — впевнений В. Нетяженко. Він також наголосив на важливій складовій профілактичної роботи — інформуванні населення щодо необхідності контролю артеріального тиску, лікування артеріальної гіпертензії, дотримання алгоритму дій у разі наявності в людини ознак розвитку інсульту або ішемічної атаки (її пацієнти часто просто ігнорують і не звертаються по допомогу до лікаря, переносючи «на ногах»). Профілактика буде ефективнішою, якщо таке інформування відбуватиметься на регіональному рівні (у місцевій пресі, по місцевих каналах телебачення тощо). Щодо лікування артеріальної гіпертензії (кількість хворих в Україні становить близько 9 млн), прихильності хворих до терапії, то значною мірою цю ситуацію здатна покращити державна програма із забезпечення населення безплатними (або частково безплатними) препаратами для лікування артеріальної гіпертензії: «З досвіду ми вже знаємо, що така програма сприяла зменшенню кількості інсультів серед лікованої когорти пацієнтів на 7 тис. щороку. Це тільки за рахунок того, що люди дійсно почали лікувати артеріальну гіпертензію. З 1 січня 2017 р. така програма діятиме в Україні знову», — повідомив В. Нетяженко. Також він зупинився на таких важливих питаннях, як роль сімейних лікарів у профілактичній і лікувальній роботі, на вкрай незадовільному рівні застосування тромболітичної терапії тощо. Насамкінець професор висловив сподівання, що «Ініціатива Angels», яка нині імплементується в Україні, матиме позитивний вплив на систему надання медичної допомоги хворим на інсульт у нашій країні.

Професор **Євген Педаченко**, головний позаштатний спеціаліст МОЗ України за спеціальністю «Нейрохірургія», директор ДУ «Інститут нейрохірургії імені академіка А.П. Ромоданова НАМН України», керівник відділу нейроtraвми ДУ «Інститут нейрохірургії імені академіка А.П. Ромоданова НАМН України», академік НАМН України, доповів про нейрохірургічну складову надання медичної допомоги пацієнтам з інсультом в Україні. Зокрема, він зазначив, що епідеміологічний стан щодо захворюваності на цереброваскулярні захворювання залишається в нашій країні складним і має тенденцію до погіршення. Щороку реєструють 100 тис. хворих, а за частотою інвалідизації населення цереброваскулярні захворювання займають 2-ге місце серед усіх інших патологій. Щорічно темп приросту захворюваності становить 4%. В Україні прийнято і діють протоколи надання медичної допомоги хворим на ішемічний та геморагічний інсульт щодо системного тромболітизму. Усі вони передбачають госпіталізацію хворих з інсультом

до спеціалізованих інсультних відділень, в структуру яких входять підрозділи ангіоневрології, нейрохірургії, інтенсивної терапії, що мають бути оснащені відповідним обладнанням та підготовленим медичним персоналом. Професор також наголосив, що вітчизняними нейрохірургами освоєно та використовуються всі нейрохірургічні методики лікування мозкового інсульту (МІ) (як геморагічного, так і ішемічного), визнані й застосовувані у світі. Протягом останніх 10 років хірургічна активність в Україні зросла на 1/3. Пропорційно підвищенню нейрохірургічної активності знижується летальність від МІ. Отже, позитивні зрушення є. Вони відбулися, на думку доповідача, і завдяки тому, що допомога таким хворим надається саме у спеціалізованих відділеннях медичних установ. Але забезпечення хворих нейрохірургічною допомогою, на жаль, залишається вкрай недостатнім: «Тільки кожен 8-й пацієнт, що потребує нейрохірургічного втручання з приводу МІ, отримує його, і то — далеко не в усіх регіонах України (ситуація краща у центральному та західних регіонах). Отже, створення госпітальних округів — проблема, яку потрібно вирішувати. Подібні операції є високотехнологічними і потребують дорогих витратних матеріалів, високоякісної діагностики. Раніше ці витрати покривалися за рахунок бюджетних програм, зараз ж державні закупівлі не проводяться. Цей факт неабияк ускладнює роботу нейрохірургічної складової лікування з приводу МІ, і, відповідно, негативно впливає на її результати. Ще одна важлива проблема, яку не можна залишати поза увагою, — зменшення фінансування наукових досліджень. Досягти прогресу за таких обставин дуже складно», — резюмував професор.

Доповідь Т. Міщенко містила відомості щодо надання медичної допомоги хворим на інсульт в Україні: «Сьогодні ми живемо у світі, де інсульт є однією з головних причин смертності та інвалідизації населення. Наразі у світі реєструють 17 млн інсультів. Це на 68% більше, аніж у 1990 р. За даними ВООЗ, 10% смертності населення зумовлені саме МІ. Звичайно, ситуація невтішна. Крім того, ми розуміємо, що кількість інсультів буде і надалі прогресивно збільшуватися. Це пов'язано з постарінням населення планети, з поширеністю факторів серцево-судинного ризику, способом життя та іншими причинами. Україна, на жаль, належить до країн з високим показником захворюваності на МІ. Схожа ситуація спостерігається і в країнах Східної Європи. Тому ЕСО ініціювала проект для країн Європи, мета якого полягає в тому, щоб поліпшити надання допомоги хворим на МІ. Україна також увійшла в цей проект. За даними статистики, станом на 2014 р. захворюваність на МІ в нашій країні становила 266,5 на 100 тис., а вже у 2015 р. — 274 на 100 тис. населення. Найбільше турбує той факт, що 33% хворих з цього числа — особи працездатного віку.

Співвідношення ішемічного інсульту до геморагічного в Україні становить 5:1 (у країнах Європи — 7:1). Але вже у 2016 р.

ми можемо повернутися до показника 4:1. Ця проблема має велике соціально-економічне значення, бо геморагічний інсульт являє собою найбільш руйнівний тип інсульту, що частіше призводить до смертності та тяжкої інвалідизації.

На завершення своєї доповіді Т. Міщенко назвала чинники, які сприяли б зниженню показників летальності та інвалідизації через МІ. Зокрема, це:

- негайне лікування осіб із гострим інсультом (ГІ) у спеціалізованих інсультних центрах (!), що дозволяє знизити летальність та інвалідизацію на 33%;
- проведення реперфузійної терапії, реканалізації за допомогою тромболітизму або тромбектомії (застосування хірургічних методів лікування);
- базисна терапія;
- адекватне надання допомоги у разі транзиторно-ішемічної атаки;
- проведення ранньої реабілітації (вже у гострий період);
- вторинна профілактика.

Головне гасло сьогоднішнього форуму «Час — це мозок» всім нам добре знайоме. Але, на жаль, у нашій країні це не працює, адже більша частина пацієнтів не госпіталізується у межах терапевтичного вікна. Ми маємо всього 4,5 години, протягом яких можна надати ефективну допомогу людині з ГІ. Перші 3 години — найцінніші, бо тоді менший ризик розвитку ускладнень, пов'язаних з проведенням реперфузійної терапії.

На сьогодні у нас функціонує 62 інсультні відділення, але, за розрахунками фахівців, потрібно хоча б 71. Та навіть ті, що є в наявності, потребують дооснащення, аби вони мали можливість цілодобового виконання комп'ютерної або магнітно-резонансної томографії: «Отже поліпшення якості надання допомоги пацієнтам із МІ передбачає створення мережі спеціалізованих інсультних відділень, оснащених апаратами для проведення комп'ютерної або магнітно-резонансної томографії, що працюють у цілодобовому режимі. У цих відділеннях слід забезпечити роботу мультидисциплінарної бригади з обов'язковою участю невролога, нейрохірурга, терапевта, реабілітолога.

Задля зменшення інвалідизації внаслідок МІ необхідно забезпечити: негайне лікування осіб із ГІ у спеціалізованих інсультних блоках; адекватне надання допомоги у разі транзиторно-ішемічної атаки; проведення програми навчання лікарів щодо надання екстреної допомоги при МІ; можливість виконання нейровізуалізації всім пацієнтам (а в деяких випадках — ангіографії); ранню реабілітацію, мобілізацію, боротьбу з ускладненнями; виявлення та лікування стенозу сонної артерії; проведення вторинної профілактики, дотримання клінічних протоколів, що містять ефективні методи лікування.

Європейський проект, про який сьогодні йдеться, направлений на покращення надання медичної допомоги хворим, і першим кроком у цьому проекті з нашого боку буде створення госпітального реєстру (цей процес відбуватиметься протягом березня

2017 р.), який дозволив би відтворити своєрідний скринінг інсультних відділень, подивитися, як надається допомога хворим на МІ, порівняти наші дані з даними інших країн, аби вжити відповідних заходів задля удосконалення роботи з цього напрямку. Хочеться вірити, що наші хворі невдовзі отримають можливість якісного і ефективного лікування в інсультних центрах», — висловила своє сподівання лікар.

В урочистій церемонії відкриття в Україні проекту ESO «Ініціатива Angels» взяла участь президент ESO професор **Валерія Касо** (відеозвернення), глобальний директор проекту «Ініціатива Angels» **Аннетт Мюллер-Даллеске**, керівник Східного регіону проекту «Ініціатива Angels» **Катаріна Муліне**, голова проекту ESO-EAST професор **Роберт Микулик**, консультанти проекту «Ініціатива Angels» в Україні **Лев Приступок** та **Іван Дземан**, професори **М. Поліщук**, **Т. Міщенко**, **Є. Педаченко**, **В. Нетяженко**, **С. Московко**.

Презентація проекту розпочалася відеороликом, який містив стислу інформацію щодо самого проекту і заклик до спеціалістів об'єднуватися задля вирішення проблем, пов'язаних із наданням кваліфікованої й ефективної медичної допомоги пацієнтам з ГІ: «Реалії є такими, що менше ніж 1/3 пацієнтів з ГІ лікують у спеціалізованих інсультних центрах. Це означає, що тисячі хворих не отримують спеціалізованої допомоги, якої потребують невідкладно. Це потрібно змінити! Наше бачення — зробити так, аби пацієнти з інсультом отримували лікування на однаковому рівні у будь-якій країні Європи. Для цього потрібно офіційно сертифікувати лікарні, в яких лікують таких хворих, на що знадобиться 10 років, за які 500 тис. людей не відсвяткують свій день народження, тисячі дітей ніколи не почують коліскову на ніч з вуст бабусі чи дідуса, безліч сімей проведуть Різдво без рідної людини. Ми віримо, що є кращий шлях — у наших силах скоротити цей 10-річний період до 3 років і у такий спосіб полегшити тягар цієї проблеми. З досвіду ми знаємо, що необхідно сконцентруватися на двох моментах: потрібно збільшити кількість лікарень, де лікують інсульт, та необхідно оптимізувати якість лікування в усіх існуючих інсультних центрах.

У результаті ми хочемо створити спільноту із щонайменше 1500 інсультних центрів, які щоденно працюватимуть над покращенням якості лікування кожного пацієнта з інсультом у Європі. Ми віримо, що можемо досягти цієї мети до травня 2019 р. Але це буде неможливо без допомоги європейської спільноти спеціалістів з інсульту. Отже, якщо ви працюєте в діючому інсультному центрі та бажаєте отримати визнання за якість лікування, або щоб ваша лікарня була готова приймати пацієнтів з інсультом,

будь-ласка, зареєструйтеся в програмі «Ініціатива Angels», аби ми змогли надати вам необхідну підтримку. Організація нового інсультного центру та підтримання високих стандартів — складні завдання. Наш комітет експертів створив необхідний набір інструментів, які допоможуть вам на кожному етапі роботи, а спеціалізована робоча група «Ініціатива Angels» надасть підтримку в реалізації програми. В Академії Angels, наприклад, допоможуть з організацією навчання персоналу, оснащенням лікарні практично всім, що потрібно для лікування ГІ в одному наборі. В спільноті Angels можна отримати більше підтримки, ідей, обміну досвідом. Ініціатива покликана надихнути лікарів, надати більше можливостей і, що найважливіше, — дати пацієнтам другий шанс на життя.

Задумайтеся, яким був би світ, якщо б цієї мети було досягнуто. За 3 роки ми будемо пишати тим, скільки лікарень приєдналися до програми, пишати життями, які врятували, тим, що вдалося запровадити нові стандарти допомоги, які й надалі рятуватимуть життя, покращуватимуть результати лікування пацієнтів у майбутньому. Це — спадок, який ви залишите по собі», — йшлося у зверненні до лікарів.

Головна мета проекту — покращення системи охорони здоров'я, а саме надання висококваліфікованої медичної допомоги пацієнтам з інсультом в Україні шляхом допомоги в організації професійного навчання та вдосконалення медичних працівників, а також просвіти та інформування широких кіл суспільства.

Як повідомив один з консультантів «Ініціатива Angels» **Л. Приступок**, на сьогодні цей проект імплементується в 11 країнах Європи. Проект досить гнучкий і може стати частиною існуючих проектів у тій чи іншій країні, так і бути самостійною програмою, спрямованою на зниження ризиків, пов'язаних з ГІ. Медична спільнота може використовувати або всі платформи проекту, або обрати ті з них, які будуть посилювати наявну систему надання медичної допомоги при ГІ. «Ініціатива Angels» допомагає реалізувати мету в Україні — вдосконалення надання допомоги хворим із ГІ. Доповідач нагадав, що наразі в Україні ця ініціатива отримала підтримку від представництва Світового банку. Крім того, ведуться переговори з представництвом ВООЗ, і ми чекаємо відповіді з МОЗ України, куди передано пакет документів з «Ініціатива Angels».

У рамках проекту розроблено спеціальний інструмент, який базується на 5 платформах, що інтегровані між собою:

- **Консультанти проекту «Ініціатива Angels»** — спеціалісти, що впроваджують проект та допомагають лікарням і інсультним центрам налагодити та

узгодити процес лікування і догляду за пацієнтами з інсультом.

- **Стандартизація.** У ході імплементації проекту лікарням буде надано протоколи, документи, сумки, що містять все необхідне для лікування ГІ. Окрім організації практичних семінарів, лікарні будуть забезпечені інтерактивно-симуляційними програмами «Body Interact».
- **Академія Angels** — освітня платформа, на базі якої можна здійснювати спеціалізоване навчання щодо лікування інсульту. Вона містить навчальні програми, онлайн-курси, тренінги та програмне забезпечення симуляції лікування пацієнтів, лекційні слайди та доповіді, навчальні відео тощо.
- **Спільнота Angels** передбачає створення товариства, де кожен зможе розповісти про свої успіхи та поділитися з колегами новими ефективними методами лікування. Є необхідним кроком для мотивації медичних працівників, які займаються лікуванням пацієнтів з інсультом. Саме задля цього проектом інвестуються ресурси у розвиток онлайн- та офлайн-платформ, що включатимуть спільні тренінги, семінари та читання, а також такі інструменти для створення онлайн-спільноти, як «Basescamp» та розділ «Спільнота Angels» на веб-сторінці проекту.
- **Винагороди** — визнання успіхів та прогресу в тривалому та безперервному процесі моніторингу якості лікування та догляду за пацієнтами — дуже важливий аспект успішної організації лікування інсульту, який часто проходить непомітно та ігнорується. Базуючись на критеріях якості ESO для інсультних центрів, лікарні будуть визнані як такі, що можуть надавати допомогу хворим на інсульт, та матимуть можливість отримати золотий, платиновий рівні або навіть рівень Центру досконалості та передового досвіду.

Центри досконалості та передового досвіду будуть представлені та нагороджені на Церемонії визнання під час щорічної конференції ESO. Наповнення веб-сторінки в рамках цих 5 базових платформ буде постійно оновлюватися, додаватимуться нові матеріали та інформація.

Ще однією метою проекту є сприяння та підтримка академічних реєстрів, наприклад SITS і RES-Q, що створені з метою незалежного та неупередженого процесу збору даних та контролю якості.

В Україні проект ESO «Ініціатива Angels» планує охопити всі регіони та імплементувати європейські стандарти з надання медичної допомоги щонайменше в 250 лікарнях, котрі зможуть забезпечувати висококваліфіковану допомогу пацієнтам з ГІ.

*Тетяна Стасенко,
фото Сергія Бека*